

KEYT ETKINSON HIKOYALARIDA ONG OSTI TALQINI

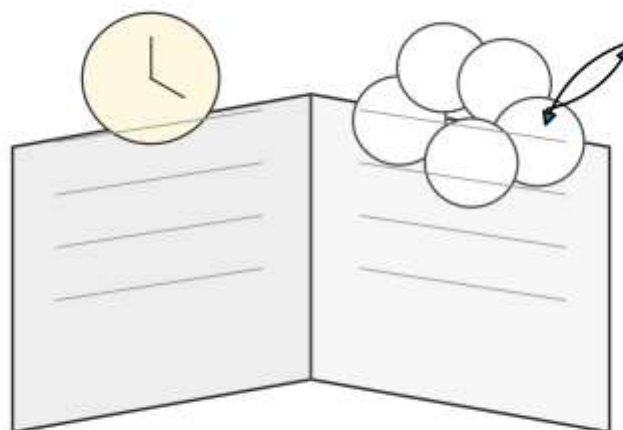
Sharopova Farida Nodirovna

10.00.06 – Qiyosiy adabiyotshunoslik, chog'ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik yo'nalishi tayanch doktoranti Buxoro davlat universiteti, O'zbekiston

Email: faridasharopova@gmail.com

Safarova Xurshida Salimovna

PhD, Buxoro davlat universiteti Fakultetlararo chet tillar kafedrasi katta o'qituvchisi Email: safarovaxurshida8@gmail.com

Xotira, vaqt va ong osti: Atkinson poetikasining uch markaziy o'qi

*Rasm 1. Xotira, vaqt va ong ostining badiiy uyg'unligi
Manba: muallif tomonidan tadqiqot konsepsiyasi asosida tuzildi.*

Annotatsiya. Ushbu maqolada zamonaviy ingliz adabiyotining yetakchi vakillaridan biri Keyt Etkinson ijodida ong osti hodisasining badiiy talqini keng tahlil qilinadi. Tadqiqotda yozuvchining «Muzey sahna ortida» («Behind the Scenes at the Museum»), «Hayotdan keyingi hayot» («Life After Life») va «Xarob bo'lgan xudo» («A God in Ruins») asarlari asosiy material sifatida olinadi. Maqolada psixoanalitik adabiy tanqid, germeneytik tahlil, qiyosiy-tipologik yondashuv va shartli kodlash usullari qo'llanib, xotira, vaqt, travma, tush, ichki monolog, sukut, subtekst va arxetipik obrazlarning personaj ruhiyatini ochishdagi vazifasi aniqlanadi. Tahlil natijalari Etkinson nasrida ong osti faqat psixologik mavzu emas, balki syujet qurilishi, vaqtning nochiziqli tasviri va o'quvchi idrokini boshqaruvchi poetik mexanizm ekanini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: Keyt Etkinson, ong osti, psixoanaliz, ingliz adabiyoti, xotira, travma, vaqt poetikasi, narrativ struktura, personaj ruhiyati, postmodern roman.

Аннотация. В статье подробно исследуется художественная интерпретация бессознательного в творчестве Кейт Аткинсон. В качестве основного материала рассматриваются романы «Музей моих тайн», «Жизнь

после жизни» и «Бог в руинах». На основе психоаналитической критики, герменевтического и сравнительно-типологического подходов анализируются память, время, травма, сновидческие мотивы, внутренний монолог, молчание, подтекст и архетипические образы. Делается вывод о том, что бессознательное в прозе Аткинсон выступает не только тематическим компонентом, но и принципом организации повествования.

Ключевые слова: Кейт Аткинсон, бессознательное, психоанализ, английская литература, память, травма, время, нарратив, психология персонажа.

Abstract. The article examines the artistic interpretation of the unconscious in Kate Atkinson's fiction. The analysis focuses on *Behind the Scenes at the Museum*, *Life After Life*, and *A God in Ruins*. Using psychoanalytic literary criticism, hermeneutic analysis, comparative-typological method and conditional coding, the study identifies the role of memory, time, trauma, dreams, inner monologue, silence, subtext and archetypal images in the representation of character psychology. The results show that the unconscious in Atkinson's prose functions not only as a psychological theme, but also as a narrative and poetic mechanism.

Keywords: Kate Atkinson, unconscious, psychoanalysis, English literature, memory, trauma, time poetics, narrative structure, character psychology.

Mundarija

1. Kirish
2. Tadqiqotning nazariy-metodologik asoslari
3. Keyt Etkinson ijodida ong osti talqinining umumiy xususiyatlari
4. Asarlar tahlili: xotira, vaqt va travma poetikasi
5. Statistik-kodlash natijalari va jadval-diagrammalar
6. Muhokama
7. Xulosa
8. Foydalanilgan adabiyotlar

1. Kirish

Zamonaviy adabiyotshunoslikda inson ruhiyatining chuqur qatlamlarini o'rganish badiiy matnni talqin qilishning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. XX asr boshlarida shakllangan psixoanaliz nazariyasi adabiyotshunoslik uchun ham yangi tahliliy imkoniyatlar yaratdi: personajning tashqi harakatidan tashqari, uning anglanmagan istaklari, qo'rquvlari, travmatik xotiralari va ichki ziddiyatlarini izohlash mumkin bo'ldi. Shu jihatdan ong osti badiiy matnda nafaqat ruhiy holatni tasvirlovchi kategoriya, balki syujet, kompozitsiya va narrativ vaqtni tashkil etuvchi estetik omil sifatida ham namoyon bo'ladi.

Keyt Etkinson ijodi aynan shu masalada alohida e'tiborga loyiqdir. Yozuvchining asarlarida oddiy oilaviy voqealar, tarixiy jarayonlar va kundalik hayot tafsilotlari ostida ko'pincha anglanmagan ruhiy tajribalar yashiringan bo'ladi. Personajlar

ko'pincha o'zlarining haqiqiy iztiroblari, ichki ehtiyojlari yoki qo'rquvlarini ochiq aytmaydilar. Biroq matnning tuzilishi, takrorlanadigan obrazlar, vaqtning uzilishi, xotira parchalari va ichki monologlar orqali o'quvchi ularning ong osti qatlamiga kirib boradi.

Etkinssonning «Muzey sahna ortida» romanida oilaviy tarix va ayol xotirasi orqali avlodlararo ruhiy meros ochiladi. «Hayotdan keyingi hayot» romanida esa qayta tug'ilish va parallel hayotlar modeli inson ongidagi ehtimoliy tanlovlar, qo'rquv va yashirin istaklarning badiiy shakliga aylanadi. «Xarob bo'lgan xudo» asarida urush xotirasi, erkaklik modeli, ota-farzand munosabati va travmatik tajriba ong osti talqinining asosiy maydonini tashkil etadi.

Maqolaning dolzarbligi shundaki, Keyt Etkinsson ijodida ong osti hodisasi ko'pincha syujet darajasida emas, balki matnning ichki arxitekturasida darajasida ishlaydi. Yozuvchi xotira va vaqt kategoriyalaridan foydalanib, inson ruhiyatini qatlamli, beqaror va ko'p ma'noli hodisa sifatida tasvirlaydi. Bu esa uning asarlarini psixoanalitik, postmodern va narratologik yondashuvlar kesishmasida tahlil qilish zaruratini yuzaga keltiradi.

Ushbu maqolaning maqsadi Keyt Etkinsson asarlarida ong osti jarayonlarining badiiy ifodalanish usullarini aniqlash, ularning personaj ruhiyatini ochishdagi o'rni va narrativ tuzilma bilan bog'liqligini yoritishdan iborat. Maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilandi: psixoanalitik nazariy tushunchalarni izohlash; Etkinsson nasrida xotira, vaqt va travma obrazlarini tahlil qilish; tanlangan asarlar bo'yicha taqqoslovchi jadval va diagrammalar tuzish; yozuvchining badiiy uslubida ong osti poetikasining umumiy modelini ishlab chiqish.

2. Tadqiqotning nazariy-metodologik asoslari

Tadqiqotning nazariy asosini psixoanalitik adabiy tanqid tashkil etadi. Zigmund Freyd ta'limotida ong osti inson psixikasining eng chuqur qatlami sifatida talqin qilinadi; unda ijtimoiy, axloqiy yoki shaxsiy sabablarga ko'ra siqib chiqarilgan istaklar, xotiralar va qo'rquvlar saqlanadi. Badiiy matnda bunday anglanmagan mazmun ko'pincha tush, unutish, adashish, takroriy obraz, tilning sirpanishi, sukut yoki keskin emotsional reaksiya shaklida paydo bo'ladi.

Karl Gustav Yungning jamoaviy ong osti haqidagi qarashlari ham Etkinsson asarlarini talqin qilishda muhim ahamiyatga ega. Yungga ko'ra, ayrim obrazlar individual tajribadan ham kengroq madaniy xotira bilan bog'liq bo'ladi. Ona, uy, yo'l, urush, o'lim, qaytish, bola kabi obrazlar Etkinsson matnlarida shunchaki voqea elementi emas, balki arxetipik semantik yuk tashuvchi birliklar sifatida ishlaydi.

Maqolada psixoanalitik tahlil bilan birga germeneytik yondashuv ham qo'llanildi. Chunki Etkinsson asarlarida ma'no ochiq izohdan ko'ra ko'proq subtekst, takror va parcha-parcha xotiralar orqali yuzaga chiqadi. Germeneytik tahlil o'quvchiga matndagi yashirin bog'lanishlarni aniqlash, personaj aytgan va aytmagan narsalar o'rtasidagi farqni tushunish imkonini beradi.

Qiyosiy-tipologik metod orqali uch asardagi ong osti ifodasi o'zaro taqqoslandi. Bunda har bir asar alohida poetik tizim sifatida qaralgan holda, ulardagi umumiy belgilar va farqli jihatlar aniqlanadi. Masalan, «Muzey sahna ortida»da oilaviy xotira asosiy o'rinda tursa, «Hayotdan keyingi hayot»da vaqtning takrorlanishi, «Xarob bo'lgan xudo»da esa urush travmasi markaziy semantik yukga ega.

Maqoladagi statistik jadval va diagrammalar sifat tahlilini ko'rgazmali tarzda ifodalash uchun tuzildi. Bu raqamlar tanlangan asarlar bo'yicha matnning asosiy poetik ko'rsatkichlarini shartli kodlash asosida berilgan bo'lib, ular adabiy tahlilni almashtirmaydi, balki asosiy tendensiyalarni ko'rsatishga xizmat qiladi.

Jadval 1. Tadqiqot materiali va tahlil yo'nalishlari

Asar	Nashr yili	Markaziy personaj/yo'nalish	Ong osti bilan bog'liq asosiy jihat
Behind the Scenes at the Museum / Muzey sahna ortida	1995	Ruby Lennoks va oilaviy tarix	Avlodlar xotirasi, ona-qiz munosabati, oilaviy sirilar
Life After Life / Hayotdan keyingi hayot	2013	Ursula Todd	Parallel hayotlar, vaqtning takrorlanishi, ehtimoliy tanlovlar
A God in Ruins / Xarob bo'lgan xudo	2015	Teddy Todd	Urush travmasi, siqib chiqarilgan xotira, erkaklik va sukut

3. Keyt Etkinson ijodida ong osti talqinining umumiy xususiyatlari

Keyt Etkinson asarlarida ong osti tasviri bevosita psixologik izohlar orqali emas, balki badiiy shakl orqali amalga oshadi. Yozuvchi ko'pincha personajning ichki kechinmasini to'g'ridan-to'g'ri bayon etmaydi; aksincha, u xotira parchalari, tasodifiy eslash, vaqtning uzilishi, aytilmagan gaplar va kundalik mayda tafsilotlar orqali ruhiy jarayonni sezdiradi. Natijada o'quvchi personaj ongining tashqi qatlamidan chuqurroq, yashirin qatlamiga o'tadi.

Etkinson nasrida xotira oddiy retrospektiv vosita emas. U voqealarni tartibga soluvchi emas, balki ularni buzuvchi va qayta yig'uvchi kuch sifatida namoyon bo'ladi. Xotira ba'zan aniq tarixiy faktni, ba'zan esa hissiy izni saqlaydi. Shu sababli yozuvchi matnlarida o'tmish va hozirgi zamon o'rtasidagi chegara ko'pincha xiralashadi. Personaj bugungi voqeani boshdan kechirayotganda, u bilan bog'liq eski emotsional iz birdan faollashadi.

Yana bir muhim xususiyat — vaqtning noxiziqililigi. An'anaviy romanlarda voqea ko'pincha boshlanish, rivojlanish va yakun ketma-ketligi asosida quriladi. Etkinsonda esa vaqt spiral, labirint yoki palimpsest tarzida ishlaydi: bir voqea boshqa voqeani chaqiradi, bir xotira yangi ma'noni ochadi, bir hayot varianti boshqa ehtimoliy hayot bilan solishtiriladi. Bunday tuzilma ong ostining mantiqiga mos keladi, chunki ong ostida vaqt xronologik emas, assotsiativ va emotsional tartibda faoliyat ko'rsatadi.

Etkinsonning ruhiy tahlilga oid yana bir yutug'i sukut poetikasida ko'rinadi. Uning qahramonlari ko'p hollarda o'z iztiroblarini ochiq ifodalamaydilar. Ayniqsa, urush, oilaviy zo'riqish, yo'qotish va ayol identifikatsiyasi bilan bog'liq holatlarda sukut muhim semantik vositaga aylanadi. Aytilmagan so'zlarning o'zi matnda psixologik bosim hosil qiladi.

Shuningdek, yozuvchi postmodern poetikadan foydalanib, personaj ruhiyatini ko'p qatlamli matn sifatida ko'rsatadi. Metafiktiv unsurlar, ironik ohang, syujetning parchalanganligi va bir nechta ehtimoliy voqelikning yonma-yon mavjudligi ong ostining beqaror va ko'p ovozli tabiatini aks ettiradi.

Rasm 2. Personaj ruhiyatining psixanalitik qatlamlari

Manba: muallif tomonidan psixanalitik adabiy tanqid tushunchalari asosida tuzildi.

4. Asarlar tahlili: xotira, vaqt va travma poetikasi

4.1. «Muzey sahna ortida»: oilaviy xotira va avlodlararo ong osti

«Muzey sahna ortida» romanida Ruby Lennoksning shaxsiy hikoyasi butun oilaviy tarix bilan uzviy bog'lanadi. Asar nomidagi «muzey» obrazi ham bejiz emas: muzey o'tmish buyumlari saqlanadigan joy bo'lsa, roman badiiy jihatdan oilaviy xotira muzeyi vazifasini bajaradi. Har bir avlod o'zidan keyingisiga faqat voqea yoki nasabni emas, balki tugallanmagan iztirob, aytilmagan sir va ruhiy yukni ham meros qilib qoldiradi.

Ruby ongi orqali berilgan voqealar xronologik tartibda emas, assotsiativ yo'sinda ochiladi. Bu esa ong osti mantiqiga yaqin: inson xotirasi vaqt bo'yicha emas, emotsional kuch bo'yicha ishlaydi. Biror mayda detal — uy jihozi, oilaviy gap, ona munosabati yoki bolalik muhitidagi sezgi — katta ruhiy qatlamni yuzaga chiqarishi mumkin.

Romanda ayol identifikatsiyasi muhim o'rin tutadi. Ona, qiz, buvi obrazlari orqali ayol hayotining ijtimoiy rollar bilan cheklanishi, shaxsiy istaklarning bostirilishi va oilaviy sukutning davomiyligi ko'rsatiladi. Bu yerda ong osti individual emas, balki

avlodlararo xususiyat kasb etadi: bir avlodda aytilmagan gap keyingi avlod xulq-atvorida aks etadi.

Ruby obrazi xotiraning ikki tomonlama xususiyatini ko'rsatadi. Bir tomondan, xotira shaxsiylikni tiklaydi; ikkinchi tomondan, u og'riqli merosni qayta faollashtiradi. Shu sababli romanda o'tmishni bilish ozodlik bilan bir qatorda ruhiy zo'riqish ham keltirib chiqaradi.

4.2. «Hayotdan keyingi hayot»: vaqt takrori va ong osti ehtimollari

«Hayotdan keyingi hayot» romanida Ursula Toddning bir necha bor tug'ilishi va o'lishi orqali vaqtning oddiy chiziqli modeli buziladi. Har bir qayta boshlanish personaj hayotining boshqa ehtimoliy yo'lini ochadi. Bunday tuzilma faqat fantastik yoki postmodern tajriba emas; u ong ostida yashovchi «agar boshqacha bo'lganida» degan iztirobli savolning badiiy shaklidir.

Roman inson hayotini yagona yakunlangan voqelik sifatida emas, balki ehtimollar tizimi sifatida ko'rsatadi. Ursula har bir hayot variantida avvalgi tajribaning izini aniq eslamasa-da, sezgi, qo'rquv yoki noaniq ichki ogohlantirish shaklida his qiladi. Bu holat ong ostining xotirani bevosita emas, ramziy va emotsional ko'rinishda saqlash xususiyatiga mos keladi.

Freyd talqinida tushlar yashirin istak va qo'rquvlarning ramziy sahnasidir. Etkinson esa bu tush mantiqini butun roman strukturasiga kengaytiradi. Ursula hayotining qayta-qayta boshlanishi tushdagi takroriy sahnalarni eslatadi: o'quvchi har safar bir xil vaziyatning boshqa natijasini kuzatadi. Shu tariqa roman insonning o'z taqdirini tuzatish, yo'qotilgan imkoniyatni qaytarish istagini badiiylashtiradi.

Asarda tarixiy voqealar ham shaxsiy ong osti bilan bog'lanadi. Urush, xavf, o'lim va tasodif inson ruhiyatida doimiy ogohlantirish signali sifatida yashaydi. Ursula obrazida shaxsiy tanlov va tarixiy zarurat o'rtasidagi ziddiyat kuchli ifodalangan.

4.3. «Xarob bo'lgan xudo»: urush travmasi, sukut va qaytuvchi xotira

«Xarob bo'lgan xudo» romanida Teddy Toddning hayoti orqali urush tajribasining uzoq muddatli ruhiy oqibatlarini ko'rsatiladi. Teddy tashqi jihatdan sokin, vazmin, oilaviy hayotga moslashgan inson sifatida ko'rinsa-da, uning ichki olami urush xotiralari bilan belgilangan. Bu xotiralar ko'pincha ochiq dramatik monolog tarzida emas, balki sukut, masofa, hissiy chekinish va oddiy kundalik holatlardagi ichki sovuqlik orqali namoyon bo'ladi.

Urush travmasi badiiy matnda qaytuvchi xotira mexanizmi orqali ifodalanadi. Personaj xotirani ongdan siqib chiqarishga harakat qiladi, biroq u boshqa shakllarda qaytadi: tushkun kayfiyat, aytilmagan gap, oila a'zolari bilan sovuq munosabat, ichki aybdorlik hissi va hayotdan begonalashish. Bu jihatdan roman travmaning faqat tarixiy voqea emas, balki shaxsiy va oilaviy ruhiyatni uzoq vaqt davomida shakllantiruvchi kuch ekanini ko'rsatadi.

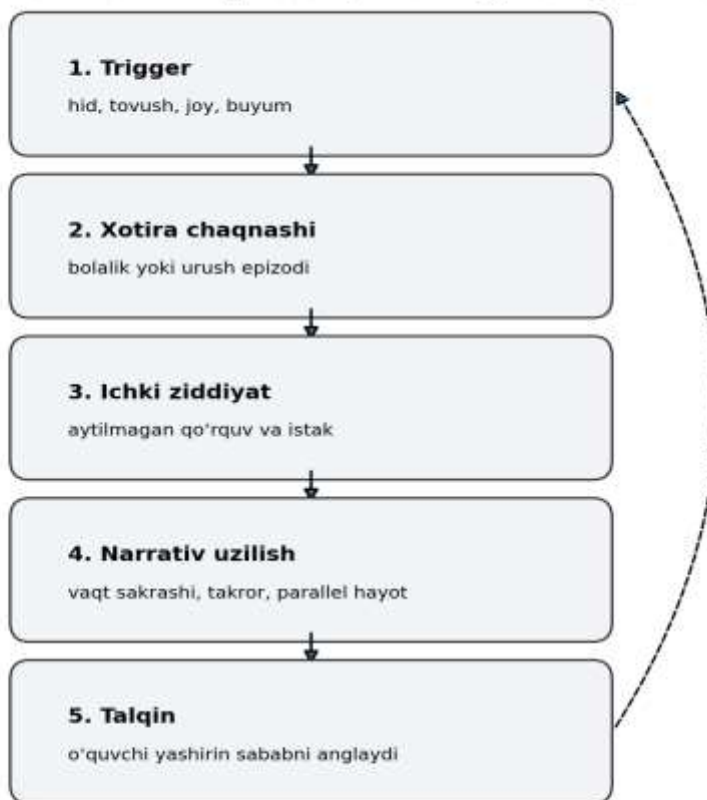
Teddy obrazi orqali Etkinson erkaklik modeli va sukut o'rtasidagi munosabatni ham ochadi. Urushdan qaytgan erkak qahramon ko'pincha o'z og'rig'ini aytmasslikka, chidam va mas'uliyat orqali yashirishga majbur bo'ladi. Biroq aynan shu sukut uning

yaqinlari bilan emotsional masofasini oshiradi. Natijada ong osti faqat individual ruhiy qatlam emas, balki oila ichidagi kommunikatsiya muammosiga aylanadi.

Romanning badiiy kuchi shundaki, u urushni faqat jang maydonida emas, urushdan keyingi tinch hayotning ichki bo'shliqlarida ham ko'rsatadi. Bu yerda «xarob bo'lish» tashqi dunyodan ko'ra ko'proq ruhiy dunyoga taalluqlidir.

Ong osti mazmunining badiiy matnga chiqish zanjiri

Takroriy qaytish: ong osti materiali matn davomida turli shakllarda yana paydo bo'ladi.

Rasm 3. Ong osti mazmunining badiiy matnga chiqish zanjiri

Manba: muallif tomonidan tahlil natijalari asosida tuzildi.

5. Statistik-kodlash natijalari va jadval-diagrammalar

Badiiy matnni tahlil qilishda statistik ko'rsatkichlar ehtiyotkorlik bilan qo'llanishi kerak, chunki adabiy obrazning qiymati faqat son bilan o'lchanmaydi. Shunga qaramay, maqola doirasida asosiy psixoanalitik ko'rsatkichlarni ko'rgazmali tarzda taqdim etish uchun shartli kodlash usuli qo'llandi. Bunda tanlangan uch asarda takrorlanadigan asosiy semantik birliklar: xotira, vaqt, travma, tush/parallel voqelik, arxetip va sukut/subtekst alohida belgilandi.

Quyidagi jadval va diagrammalarda keltirilgan ma'lumotlar sifat tahlili natijalarini tizimlashtirishga xizmat qiladi. Ular asarlarda qaysi poetik vosita nisbatan kuchliroq ifodalanganini ko'rsatadi. Masalan, oilaviy tarixga asoslangan «Muzey sahna ortida»da xotira va ong oqimi kuchli bo'lsa, «Hayotdan keyingi hayot»da vaqt va

parallel hayotlar modeli, «Xarob bo'lgan xudo»da esa travma va sukut yetakchi o'rin egallaydi.

Jadval 2. Psixoanalitik kategoriyalar va ularning badiiy funksiyasi

Kategoriya	Nazariy mazmun	Etkinson asarlaridagi vazifasi	Kuzatiladigan belgilar
Xotira	O'tmish tajribasining ruhiy izlari	Oilaviy va shaxsiy tarixni tiklaydi	retrospektiv sahna, tasodifiy eslash, predmet orqali xotira
Vaqt	Ongda xronologik emas, assotsiativ tartib	Syujetni parchalab, ko'p ehtimolli voqelik yaratadi	vaqt sakrashi, takror, spiral kompozitsiya
Travma	Og'riqli tajribaning siqib chiqarilishi	Personajning ichki ziddiyatini ochadi	sukut, hissiy sovuqlik, qaytuvchi xotira
Tush/parallel hayot	Yashirin istak va qo'rquvning ramziy maydoni	Alternativ taqdir modelini yaratadi	qayta tug'ilish, ehtimoliy tanlov, noaniq sezgi
Arxetip	Jamoaviy ong osti obrazlari	Obrazlarga madaniy umumlashma beradi	ona, uy, bola, yo'l, urush obrazlari
Sukut/subtekst	Aytilmagan ma'no va ichki bosim	Psixologik zo'riqishni yashirin shaklda ifodalaydi	dialogdagi bo'shliq, keskin pauza, ichki chekinish

Jadval 3. Tanlangan asarlar bo'yicha shartli kodlash matritsasi

Asar	Xotira	Vaqt	Travma	Tush/parallel	Arxetip	Sukut/subtekst	Yetakchi xulosa
Muzey sahna ortida	5	3	3	2	4	3	Oilaviy xotira va avlodlararo ong osti kuchli
Hayotdan keyingi hayot	4	5	4	5	3	2	Vaqt takrori ong osti ehtimollarini ochadi
Xarob bo'lgan xudo	4	4	5	2	3	5	Urush travmasi va sukut markaziy o'rinda

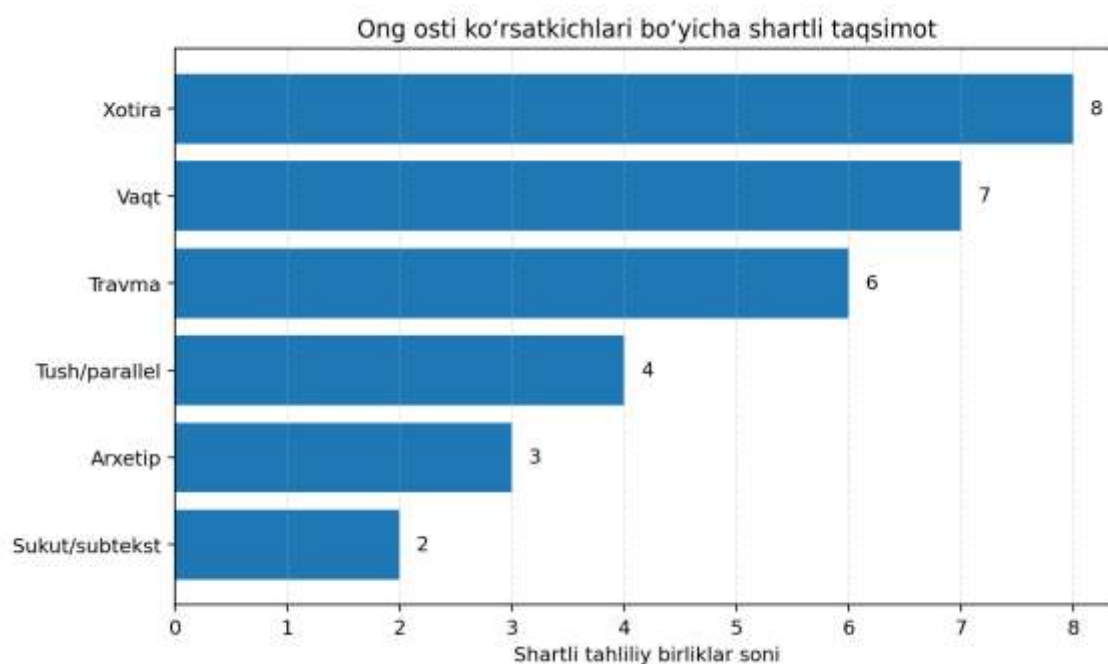

Diagramma 1. Ong osti ko'rsatkichlari bo'yicha shartli taqsimot

Izoh: diagramma tanlangan asarlar bo'yicha sifat tahlili natijalarini ko'rgazmali ifodalaydi.

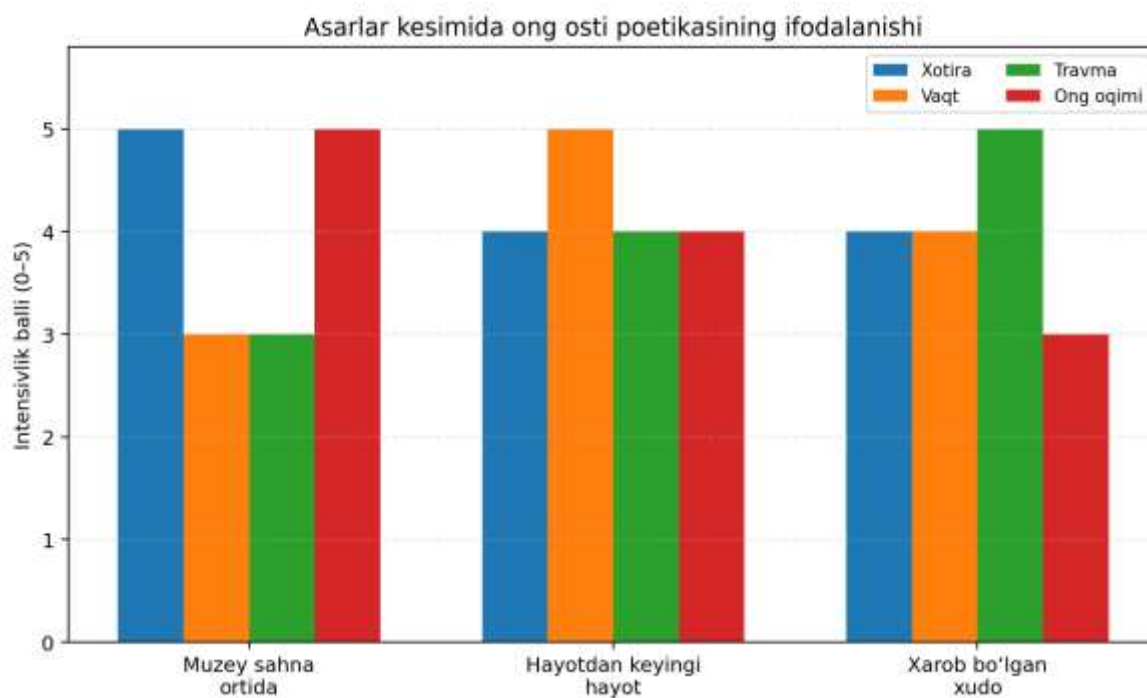

Diagramma 2. Asarlar kesimida asosiy poetik ko'rsatkichlarning intensivligi

Izoh: 0-5 ball oralig'i shartli tahliliy baholash uchun ishlatilgan.

Jadval 4. Asarlararo taqqoslash: umumiylik va farqlar

Mezon	Muzey sahna ortida	Hayotdan keyingi hayot	Xarob bo'lgan xudo
Dominant psixologik markaz	Oila, nasab, ayol xotirasi	Taqdir, imkoniyat, qayta boshlanish	Urush, sukut, aybdorlik
Vaqt modeli	Oila tarixining parchalangan xotirasi	Spiral va takroriy vaqt	Retrospektiv va kechikkan xotira

Ong osti belgisi	Oilaviy sirlar va ona-qiz ziddiyati	Noaniq sezgi va parallel hayotlar	Travmatik xotiraning qaytishi
Badiiy vosita	Ong oqimi, footnote, retrospektiv parcha	Takroriy epizod, ehtimoliy variant	Sukut, ichki masofa, vaqt sakrashi
Asosiy pragmatik ta'sir	O'quvchini oilaviy tarixni qayta o'qishga undaydi	Taqdir va tanlov haqida savol qo'yadi	Urushning ruhiy narxini his qildiradi

6. Muhokama

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, Etkinson ijodida ong osti tasviri bir nechta darajada amalga oshadi. Birinchi daraja — mavzuviy daraja: personajlar xotira, qo'rquv, travma va ichki ziddiyat bilan yashaydi. Ikkinchi daraja — kompozitsion daraja: syujetning parchalanganligi va vaqtning uzilishi ong osti mantiqini aks ettiradi. Uchinchi daraja — uslubiy daraja: ichki monolog, sukut, subtekst, takroriy motiv va ramziy detallar ruhiy jarayonni ifodalovchi vositaga aylanadi.

Yozuvchining badiiy uslubi an'anaviy psixologik realizmdan farq qiladi. An'anaviy realizmda personaj ruhiyati ko'pincha tashqi voqealar va muallif izohi orqali ochilsa, Etkinsonda ruhiy jarayonning o'zi hikoya tuzilmasiga aylanadi. Voqea personaj ongidan tashqarida sodir bo'ladigan jarayon emas; aksincha, voqea o'quvchiga personajning xotirasi, qo'rquvi va sezgisi orqali yetib keladi.

Etkinson asarlaridagi ong osti talqini feministik adabiy o'qish uchun ham muhimdir. Ayniqsa, «Muzey sahna ortida»da ayol shaxsiyatining oila va jamiyat tomonidan belgilangan rollar bilan ziddiyati ko'rinadi. Ona, qiz va buvi obrazlari orqali ijtimoiy kutilmalar va shaxsiy istaklar o'rtasidagi ichki bo'linish tasvirlanadi. Ayol personajlarning sukuti yoki tasodifiy emotsional portlashi ko'pincha uzoq yillar davomida bosilgan ruhiy mazmunning tashqi ifodasi sifatida talqin qilinadi.

«Hayotdan keyingi hayot» romanida esa ong osti falsafiy masalaga aylanadi. Inson o'z hayotini qayta boshlashi mumkinmi, tanlovlar natijasi o'zgarganda shaxsiyat ham o'zgaradimi, tarixiy fojealarni oldini olish istagi inson ruhiyatida qanday shakllanadi — roman aynan shu savollarni qo'yadi. Parallel hayotlar modeli o'quvchini nafaqat syujetga, balki insonning yashirin afsuslari va ehtimoliy istaklari haqidagi mulohazaga olib kiradi.

«Xarob bo'lgan xudo»da esa travma estetikasi yetakchi o'rinda. Urushni boshdan kechirgan insonning keyingi hayoti tashqi tinchlikka qaramay, ichki iztirobdan xoli emas. Teddy Todd obrazi orqali yozuvchi tarixiy voqea shaxs ruhiyatiga qanday chuqur singishini, urushdan keyingi avlodlar ham bu izdan butunlay ozod bo'la olmasligini ko'rsatadi.

Umuman olganda, Etkinson ijodida ong osti insonning shaxsiy psixologik hududi bilan cheklanmaydi. U oilaviy, tarixiy va madaniy xotira bilan bog'liq murakkab tizim sifatida shakllanadi. Shu bois yozuvchi asarlarini faqat psixoanalitik talqin doirasida emas, balki xotira nazariyasi, travma tadqiqotlari va postmodern narratologiya bilan bog'lab o'rganish samarali hisoblanadi.

Jadval 5. Etkinson poetikasida ong osti talqinining asosiy natijalari

Yo'nalish	Aniqlangan xususiyat	Ilmiy ahamiyati
Xotira poetikasi	O'tmish chiziqli emas, parchalangan va emotsional tarzda qaytadi	Badiiy vaqtni psixologik vaqt sifatida talqin qilish imkonini beradi
Travma tasviri	Og'riqli tajriba sukut, masofa va qaytuvchi xotira orqali namoyon bo'ladi	Urush va oilaviy tarixning ruhiy oqibatlarini ochadi
Narrativ struktura	Takror, parallel hayot, retrospektiv parcha va metafiktiv usul keng qo'llanadi	Postmodern poetika bilan psixanalitik mazmun bog'liqligini ko'rsatadi
Personaj ruhiyati	Qahramonlar ko'pincha o'z motivlarini to'liq anglamaydi	O'quvchini subtekstni faol talqin qilishga undaydi
Arxetipik obrazlar	Ona, uy, bola, urush va yo'l obrazlari umumlashtiruvchi kuchga ega	Individual hikoyani madaniy xotira bilan bog'laydi

7. Xulosa

Tadqiqot natijalari Keyt Etkinson ijodida ong osti hodisasi murakkab badiiy-estetik tizim sifatida namoyon bo'lishini ko'rsatdi. Yozuvchi personaj ruhiyatini bevosita izohlashdan ko'ra, xotira, vaqt, takror, sukut, tush, travma va arxetipik obrazlar orqali ochadi. Bu usul o'quvchini matnning yashirin qatlamlarini mustaqil talqin qilishga undaydi.

«Muzey sahna ortida» romanida ong osti avlodlar xotirasi va oilaviy sirlar bilan bog'liq holda talqin qilinadi. «Hayotdan keyingi hayot»da u vaqtning takroriy va ehtimoliy tuzilishi orqali ifodalanadi. «Xarob bo'lgan xudo»da esa urush travmasi, sukut va qaytuvchi xotira ong ostining asosiy belgilariga aylanadi. Har uch asarda ham personajning ichki olami tashqi voqealardan ko'ra chuqurroq badiiy ma'no manbai sifatida ishlaydi.

Maqolada berilgan jadval va diagrammalar sifat tahlili natijalarini tizimlashtirdi. Ular Etkinson nasrida xotira va vaqt eng faol ko'rinadigan kategoriyalar ekanini, travma va sukut esa personajlarning ichki ziddiyatlarini yoritishda muhim vazifa bajarishini ko'rsatadi. Shu asosda, yozuvchi ijodida ong osti individual ruhiyat, oilaviy meros va tarixiy xotira o'rtasidagi murakkab bog'lanishlarni ochuvchi asosiy poetik mexanizm sifatida baholanishi mumkin.

Kelgusida Keyt Etkinson asarlarini boshqa zamonaviy ingliz yozuvchilari ijodi bilan qiyosiy o'rganish, ayniqsa travma poetikasi, ayol identifikatsiyasi va postmodern narrativ struktura masalalari bo'yicha alohida tadqiqotlar olib borish maqsadga muvofiqdir. Shuningdek, Etkinson matnlarida til, tarjima va madaniy kontekstning ong osti talqiniga ta'siri ham alohida ilmiy muammo sifatida o'rganilishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Freyd Z. Psixanalizga kirish. – M.: Nauka, 1989. – 448 b.
2. Jung C. G. Archetypes and the Collective Unconscious. – Princeton: Princeton University Press, 1980.
3. Brooks P. Reading for the Plot: Design and Intention in Narrative. – Cambridge: Harvard University Press, 1992. – 363 p.

4. Vigotskiy L. S. San'at psixologiyasi. – M.: Iskustvo, 1986. – 573 b.
5. Atkinson K. Behind the Scenes at the Museum. – London: Doubleday, 1995.
6. Atkinson K. Life After Life. – London: Doubleday, 2013. – 477 p.
7. Atkinson K. A God in Ruins. – London: Doubleday, 2015.
8. Parker E. Kate Atkinson's Behind the Scenes at the Museum: A Reader's Guide. – London: Continuum, 2002. – 96 p.
9. Childs P. Contemporary Novelists: British Fiction since 1970. – London: Palgrave, 2005. – 312 p.
10. Wells K. Time and Memory in Kate Atkinson's Fiction // Contemporary Literature Studies. – 2018. – Vol. 12. – P. 45–62.
11. Kate Atkinson. Official website. About Kate. – <https://www.kateatkinson.co.uk/about/>
12. Encyclopaedia Britannica. Kate Atkinson: Biography, Books, & Facts. – <https://www.britannica.com/biography/Kate-Atkinson>
13. Penguin Books. Where to start reading Kate Atkinson. – <https://www.penguin.co.uk/discover/articles/where-to-start-reading-kate-atkinson-books>